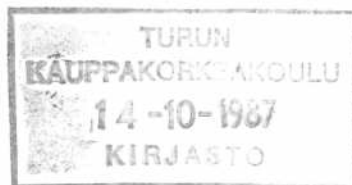

Vaalit poliittisena tapahtumana

Vaalien poliittisuus on ongelma eikä mikään itsestäänselvyys. Vaalien yhteydessä on aina mielekästä kysyä, kuinka poliittiset tai ritualistiset vaalit ovat itseasiassa olleet. Näin kysyminen sisältää oletuksen jonka mukaan eri vaalien ja eri aikoina käytyjen vaalien poliittisuudessa, eri asioiden poliittisuudessa ja asioiden poliittisessa merkityksessä eri väestöryhmille, on väistämättä eroja. Nämä erot poliittisessa kokemisessä puolestaan leimaavat enemmän taikka vähemmän vaalien lopputulosta ja vaalien saamaa merkitystä.

Voimakkaasti politisoituneessa tilanteessa vaalien luonne, se mistä vaaleissa on kysymys, mistä asiasta äänestäjät käyvät äänestämässä, on ilmeisempi kuin vaaleissa, joita leimaavat suurempien ongelmien ja ristiriitojen puuttuminen. Parlamentaarisen politiikan poliittisuuden kehitystä kuluneen viidentoista vuoden aikana ajatellen on ollut yhä vaikeampi vastata kysymykseen, mistä vaaleissa on viime kädessä kulloinkin ollut kysymys. Paremminkin vaaleja on jo pitkään luonnehtinut läpikäyvän juonen puuttuminen ja ristiinkäyvien 'motiivien' runsaus. Joku on lähtenyt vaaleissa äänestämään itselleen työpaikkaa, toinen Kokoomusta hallitukseen, kolmas ratkaisemaan vihdoin viimein Suomen Kommunistisen Puolueen sisäistä kahtiajakautumista, neljäs puolustamaan taloudellisia ja ammatillisia erityisetujaan, viides äänestämään nimenomaan tuttua hyvää ehdokasta eduskuntaan, kuudes nimenomaan naista jne. jne. Joka tapauksessa kaikki nämä mahdollisuudet ovat olleet 'pinnalla': ne ovat olleet mahdollisia ja kaikki täyttävät rationaalisen käyttäytymisen edellytykset. Mutta: mahdollisten motiivien runsauden tuloksena vaalit ovat varsin arvoituskellinen tapahtuma. Me emme itseasiassa tiedäkään kovin helposti mitä vaaleissa oikeastaan tapahtui! — Tätä trendiä on vahvistanut politiikan konsensus-hakuisuus.

Vaaleissa käytetyn retoriikan pitäisi tavallaan kertoa jotakin kulloistenkin vaalien ja eri teemojen poliittisuudesta, siitä minkätyyppistä kamppailua vaaleissa käydään, siitä mikä ko. vaalien erityinen poliittinen 'funktio' oikeastaan on. Äänestäjille on kerrottava mistä on kysymys ja sen määrittely 'mistä on kysymys' on politiikkaa. Retoriikka väistämättä sekä paljastaa että pyrkii kätkemään (salaamaan) oman poliittisen luonteensa. Retoriikan tyyli on 'selvä' ja retoriikan intentio näkyy ilmiänsuunaan. Sen sijaan retorisen tyylin 'taakse kätkeytyvä' yhteiskunnallinen intentio ja identiteetti jäävät usein eksplikoimatta — koska ko. toimijatkaan eivät kykene tätä monastikaan tiedostamaan. Yhteiskunnallinen tarkoite ja identiteetti eivät ole useinkaan itsestäänselviä tosiasioita vaan ne muotoutuvat tietyksi tuloksiksi vasta poliittisen kamppailun seurauksena.

Vaalit sen määrittelynä 'mistä on kysymys' ja poliittisuus tapana vastata tuohon kysymykseen viittaavat jo näkökulmaan, jossa poliittista toimintaa ei pyritä enää selittämään pelkästään hyödyn logiikasta (oman edun tavoittelu) vaan myös identi-

teetin logiikasta käsin. Toisin sanoen, esimerkiksi puoluevalinnat eivät ehkä kumpuakaan niin itsestäänselvästi oletettujen intressien tyydyttymisestä koska intressitkään eivät ole mitään kaikille yhteisiä, itsestäänselviä, objektiivisia tosiasioita, vaan juuri intressien muotoutumisesta ja sisällöstä käydään poliittista kamppailua. On mahdollista että puoluevalinnat kumpuavat myös tavasta, jolla puolueet 'tarjoavat' ja esittävät itsessään poliittisen identiteetin vaihtoehtoja, joilla taas on sitten omat yhteiskunnalliset relevanssinsa. Tästä näkökulmasta modernin parlamentaarisen politiikan erityinen valta ja merkitys modernissa yhteiskunnassa olisi sen kyky ja mahdollisuus 'sitoo'; poliittinen toiminta mobilisoi, rakentaa uusia identiteettejä ja sitoo yksilöitä yhteen.

Mitä vaalien ilmiretoriikka sitten kertoo meille suomalaisen yhteiskunnan poliittisesta tilasta? Haluan tässä yhteydessä kiinnittää huomiota vain seuraaviin yksittäisiin näkökulmiin: joukkotiedotusvälineiden kasvavaan merkitykseen, vaalien kaupallistumiseen, vaaleihin liittyvän politiikan aikaperspektiivin lyhentymiseen ja vaalien henkilölistymiseen.

Vaaleihin liittyvässä politiikassa joukkotiedotusvälineiden kasvavaan merkitykseen ja politiikan aikaperspektiivin lyhentymiseen — esimerkiksi vaalit ovat aina uusi tilanne, jota varten on kehitettävä uudet iskulauseet ja mainokset — on pyritty vastaamaan 'kaupallistamalla' politiikkaa. Muun muassa ehdokkaat kuluttavat jatkuvasti enemmän rahaa mainontaan samalla kun mainonnan keinot ovat voimakkaasti uusiutuneet. Mainoksia tuotetaan erittäin ammattitaitoisesti tieteellisen tutkimuksen tuloksia hyödyntäen. Edelleen, vaalimainonta siirtyy yhä enemmän mainostoimistojen tehtäväksi; ne jopa ideoivat politiikkaa.

Kaupallistuminen ja politiikan (= ehdokkaan) markkinoiminen ovat merkinneet edustuksellisen politiikan henkilöitymistä ja poliittisten puolueiden vähittäistä mutta vääjäämätöntä arvonmenetystä vaaleissa. Puolueet ovat myös menettäneet monopoliasemansa poliittisen informaation välittäjinä joukkotiedotusvälineille. Myös kansalaisten poliittisen kokemuksen luonne muuttuu: kokemusta muovaa markkinointi ja luonnehtii — kuten muutakin kulutusta — passiivisuus, eristäytyminen ja ulkokohtainen katselunomaisuus.

Näiden tekijöiden johdonmukaisena seurauksena ja ruokkijana on ollut vaalikampanjoiden jatkuva kaupallistuminen ja kallistuminen. Vaalien perusasetelmaksi onkin entistä selvemmin muotoutumassa se, että nimenomaan ehdokkaat taustaryhmiineen vetoavat joukkotiedotusvälineitä hyväksikäyttäen suoraan äänestäjiin. Vetoamisen ideoi taivuttelun tekniikkaan erikoistuneiden asiantuntijoiden joukko. Vetoamisen ideoinnin ongelmana on paikallistaa ehdokkaalle sopiva yleisö ja sitten muotoilla ja pakata ehdokas samalla tavalla kuin mikä tahansa tuote houkuttelevaksi pakkaukseksi jotta äänestäjät 'ostaisivat' hänet.

Tällainen vaalien kaupallistuminen ja markkinasuuntautuneisuus voivat tyypistää vaalit markkinatutkimuksen menetelmien paikallistettujen äänestäjien ja näitä varten myyviksi 'pakattujen' ehdokkaiden väliseksi suhteeksi. Kaupallistunut politiikka ei halua ensisijaisesti muuttaa mitään vaan ainoastaan mahdollisimman tehokkaasti hyödyntää olemassaolevia 'virtauksia': mielistely on sen menetelmä.

Kaupallistuneen politiikan kohteena ovat tietysti ne, joiden kiinnittyminen yleensä politiikkaan on heikko, liikkuvat äänestäjät ja 'vielä päättämättömät' äänestäjät. Vaalistrategia suunnitellaan usein näitä liikkuvia ja epävarmoja äänestäjiä silmällä-

pitäen ja he myös tavallaan ratkaisevat vaalien tuloksen, siirtymät puolueiden kannatuksessa.

Tämäntyyppiset kehitysmahdollisuudet eittämättä muuntavat vaalien luonnetta poliittisena tapahtumana. Vaalien merkitys kansan tahdon ilmaisijana, puolueiden ja poliittisten johtajien testinä ja todellisena valintatilanteena saattavat ongelmallistua aivan uudella tavalla.

KYÖSTI PEKONEN

Uusi Suomi 1. 5. 1987. Kuva: Eero Häyrinen.